

ÚVOD

Veřejné knihovny: na digitální křižovatce

Evropské knihovny stojí v současné době na křižovatce příležitostí vytvořených souběhem:

- sociálních výzev představovaných vysokou úrovní evropského sociálního programu na jedné straně
- potenciálem nabízeným vývojem nových technologií na straně druhé, jež jí umožňují zvýšenou měrou zavádět nové služby

Veřejné knihovny na to odpovídají rychlými změnami: ale musejí se měnit daleko rychleji.

Poptávka po některých dobře zavedených službách jako je např. půjčování beletrie dospělým evidentně v některých částech Evropy klesá

http://www.audit-commission.gov.uk/publications/lfair_libraries.shtml

Je pravděpodobné, že je to reakce na řadu jevů včetně přístupu k informacím prostřednictvím Internetu, stále rostoucí množství forem kulturních médií a obsahů (digitální televize, činnosti řízené počítačem atd.) a vzrůstu počtu lidí, kteří si knihy, jež čtou, spíše nakupují než půjčují v knihovnách .

Veřejné knihovny hrají důležitou roli při vytváření vzdělané informační společnosti. Podpora čtení a povědomí o tištěné literatuře zůstává rozhodujícím cílem: Potenciál IST (technologie informační společnosti - dále jen IST) a www může být nakonec pozitivně využit. Toto je zvláště důležité u dětí, kde je k dispozici mnoho podnětů k soutěživosti, ale kde bohatství a škála toho co je k dispozici v tištěné podobě u online zdrojů stále ještě chybí. V těch částech Evropy, které jsou stále v období ekonomické transformace, je zajištění přijatelného přístupu k četbě v její původní formě stále životně důležité... Ale stejný problém existuje i v oblasti přístupu k Internetu a službám poskytovaným online. Veřejné knihovny v těchto zemích stojí tedy tváří v tvář oběma problémům současně, ale s často mnohem menším objemem zdrojů.

Zdá se pravděpodobné, že rozšiřující se dostupnost informačních služeb poskytovaných na dálku a využití Internetu pro vyhledávání informací povede ke snížení počtu fyzických návštěv knihoven právě z těchto důvodů. Avšak stále je zde obrovská potřeba uživatelsky přívětivých online služeb, které uspokojí potřeby uživatelů a budou přístupné všem občanům. Veřejné knihovny jsou dobře personálně vybaveny k plnění důležité role v jejich rozvoji a zabezpečení. Mnoho evropských dětí dospívá s rozvinutými znalostmi pokud se týká Internetu a využití IST. Ale stále je zde mnoho dospělých a dětí, jež nemají ani přístup ani kvalifikaci k využívání těchto služeb. Veřejné knihovny by se měly zaměřit intenzivněji na potřeby těchto specifických skupin.

Prostor pro spolupráci mezi veřejnými knihovnami a dalšími kulturními institucemi jako jsou muzea a archivy se stává postupně stále zřetelnějším. Je zde jasná potřeba otevřít, odhalit a zpřístupnit místní digitální sbírky dokumentů, v současné době spravované archivy a muzei, které mohou podpořit pocit příslušnosti k určité konkrétní lokalitě ve stále globálnějším světě.

Schopnost systému užívat části nebo zařízení jiného systému a plynulý přístup k jeho dokumentům, stavění na tom co je již veřejnými knihovnami jako informační a vzdělávací komunitou zpřístupněno, může přinést další plody v budoucnosti. Cílem je potřeba poskytnout online služby, které pozvednou schopnost občana navázat na uspokojení současných potřeb uvědoměním si historického kontextu ať už v prostředí vzdělávání, elektronicky poskytovaných informací z oblasti státní správy, rekreace, vnitrostátního života nebo práce. Takový vývoj se jeví jako důležitý pro rozvoj zdravé a vyvážené společnosti v celé Evropě.

Nevyhnutelně řešení těchto problémů v příštím desetiletí nastolí otázky- na něž není dnes lehké odpovědět- týkající se charakteru a rozsahu sítě veřejných knihoven, jejich přítomnosti ve virtuálním prostředí, personálu a dovedností potřebných k realizaci této rozvíjející se role.

122 milionů registrovaných uživatelů veřejných knihoven ve 29 zemích Evropy <http://www.libecon.org/default.asp> svědčí o důležitosti a vlivu veřejných knihoven ve společnosti. Aby mohly využít veškerý svůj potenciál v digitálním věku, musí být veřejné knihovny připraveny nabídnout nové a nekonvenční služby, které posílí schopnosti občanů dosáhnout osobních cílů v měnící se společnosti a přispějí k budování soudržné společnosti a ekonomie založené na znalostech.

Záměrem těchto směrnic je upozornit na veřejné knihovny a – předběžně- také na jejich partnerské instituce v oblasti kultury na místní úrovni. Nepochybně je třeba, aby tyto instituce v příštích deseti letech reorganizovaly své služby a institucionální základnu. Směrnice mají napomoci politikům a také odborníkům z praxe v promýšlení opatření a strategie podpory těchto služeb a toho jak nejlépe zmíněné reorganizace dosáhnout. Naznačují o kterých typech služeb je třeba uvažovat a odhalují hlavní problémy jejich rozvoje a poskytování. Přinášejí také celou řadu příkladů a odkazů na podněty a iniciativy, které se již ujaly v celé Evropě a dokládají čeho již bylo dosaženo a čeho být dosaženo může.

Směrnice vytvořené v rámci projektu PULMAN budou revidovány během zbývajících období práce na vytváření tématické sítě do dubna 2003. Komentáře a recenze budou shromažďovány mnoha prostředky včetně národních seminářů v každé zemi a konference o strategii a dalším postupu, která se bude konat v březnu roku 2003 v Oeiras v Portugalsku. Mezitím budou vřele vítány jakékoliv komentáře jak z oblasti veřejných knihoven tak také od široké veřejnosti.

Prostředí sociální a ekonomické politiky

e-Europe

Na lisabonském zasedání si představitelé evropských států a vlád v roce 2000 stanovili cíl vytvořit „nejkonkurenčnější a nejdynamičtější ekonomiku na světě založenou na znalostech.“ To bylo podpořeno finančním závazkem na podporu sociální soudržnosti půl milionu občanů zemí EU a kandidátských zemí a to jak v oblasti legislativy tak také ekonomické konkurenceschopnosti.

http://europa.eu.int/comm/employment_social/news/2001/oct/i01_1395_en.html

Akční plán e-Europe, který byl zpracován navrhl jako prostředek k dosažení tohoto cíle širokou škálu opatření a nutnost realizace těchto dílčích cílů:

- levnější, rychlejší a bezpečný Internet
- investice do lidí a dovedností
- stimulace občanů k využívání Internetu

Byly navrženy tři hlavní metody k dosažení těchto cílů:

- urychlení přípravy odpovídajícího legislativního rámce
- podpora nové infrastruktury a služeb v Evropě
- aplikace nových metod spolupráce a měření

Mezi hlavní akce, jež byly navrženy aby umožnily fungování ekonomie založené na znalostech – a s přímou vazbou na veřejné knihovny- patří zřízení uživatelsky přívětivých stanic veřejného přístupu k Internetu na veřejně přístupných místech a ustavení multimediálních tele-center ve všech obcích poskytujících přístup ke školením a práci s dokumenty v elektronické podobě. Při práci na Akčním plánu byly veřejné knihovny identifikovány jako neužívanější existující forma PIAP (Public Internet Access Points- místa (stanice)-veřejného přístupu k Internetu). Od března roku 2000 se úroveň pronikání Internetu do domácností ve státech Evropské unie více než zdvojnásobila na 38%, průměrná cena dálkových telefonních hovorů se významně snížila a přes 90% všech škol ve státech Evropské unie má nyní online přístup. Mnohé však ještě zbývá udělat.

Na zasedání Rady Evropy v Barceloně ve dnech 15. a 16. března, šéfové vlád 15 členských zemí EU obnovili jednání Evropské informační společnosti v prohlášení zpracovaném za předsednictví Španělska. Nový akční plán e-Europe do roku 2005 byl předložen na zasedání Rady Evropy v Seville 21. a 22. června 2002. Je zaměřen na širokou dostupnost a využití širokopásmových sítí a větší interaktivnost služeb v Evropě. Očekává se také důraz na otázky spojené s bezpečností informací na síti, elektronizací státní správy, e-learningem, elektronizací zdravotnictví, obchodu a děl krásné literatury. Součástí jednání byla také potřeba umožnit uživateli být v centru dění.

Jakou roli mohou knihovny hrát v e-Europe a v pojmenovávání hlavních sociálních problémů, kterým Evropa čelí dnes a bude čelit po celé období do roku 2010?

Vyloučení ze společnosti

V EU je v současné době 60 milionů lidí (18% populace), kteří trpí chudobou nebo jsou v ohrožení, že do ní upadnou. Percentuálně se členské státy pokud jde o vykazování počtu chudých významně liší od 8% v Dánsku po 23% v Portugalsku. Děti a mládež, starší populace, nezaměstnaní a neúplné rodiny jsou v největším ohrožení.

Rozsáhlejší strukturální změny které se uskutečňují ve společnosti, ačkoliv jsou většinou lidí vnímány pozitivně, mohou vést k novým rizikům spojeným s chudobou a vyloučením ze společnosti obzvláště u nejzranitelnějších skupin. Mezi tyto změny především patří :

- změny na trhu práce v důsledku globalizace a prudkého rozmachu společnosti založené na znalostech a IST
- demografické změny související s tím, že se více lidí dožívá vyššího věku a snižuje se porodnost
- trend vzrůstající národnostní, kulturní a náboženské diferenciace jako výsledek intenzivnější migrace a pohybu občanů v rámci Unie
- změny ve struktuře členů domácnosti v souvislosti s rostoucím počtem neúplných rodin
- rozpad rodinného života jako instituce
- měnící se role žen a mužů

Soudržná Evropa může těžit z bohatých zdrojů lidského kapitálu a dovedností, které jsou v současné době nevyužity a stále chápány a zaměřeny na zájmy velkého byznysu spíše než na potřeby obyčejných lidí .

Informační technologie a on-line služby disponují širokým potenciálem k prolomení tradičních bariér, které vylučují ze společnosti ty nejpostiženější. Nové technologie mohou sloužit k tvořivějšímu a rovnoprávnějšímu poskytování informací a umožnit rychlejší a snadnější přístup k veřejným službám.

S pokračujícím vývojem techniky se stanou online služby méně závislé na využívání počítače a poskytnou příležitosti k získání dalších skupin uživatelů. On-line služby napomáhají rozvíjet vědomí kulturní identity a sociální integrace. Konkrétně technologie informační společnosti může aktivovat kulturní potenciál, kterým disponují právě postižení lidé. Mobilní telefony jsou mnohem více využívány než Internet, zatímco rozvoj technologie WAP je stále na velmi nízké úrovni.

Pokročilé mobilní prostředky komunikace jako 3G a digitální televize mohou vzrůstající měrou definovat sociální příležitosti. Je důležité, aby se zabránilo dalším rizikům (např. v souvislosti s náklady) vyloučení zdravotně postižených občanů. Veřejné knihovny to mohou zabezpečit poskytnutím přístupu k těmto službám prostřednictvím nových kanálů.

Veřejné knihovny jako přístupové stanice jsou otevřeny pro každého, kdo potřebuje informace, aby vyřešil své životní problémy. Obranou a podporou demokratické účasti veřejná knihovna vychází vstříc obzvláště skupinám se speciálními potřebami a názory. Veřejné knihovny mají jedinečnou přednost: jsou to dostupná společenská střediska se zdvořilými lidmi a ve spolupráci s muzei a archivy mohou například zpřístupňovat kulturní dědictví a dokumenty týkající se historie rodů a tím podporovat společenskou a kulturní integraci.

Veřejné knihovny poskytují jedinečnou směs zdrojů a služeb a již v sobě spojují hodnoty jimiž nezbytně přispívají k vytváření sociálně integrované společnosti, tím že jsou (v souladu s níže citovanou studií):

- bezpečným místem společenského styku bez rizika, kde je každý vítán
- vstřícným, užitečným a loajálním místem, kde se lidé setkávají za stejných podmínek
- místem civilním a úctyhodným
- vlivnou institucí na podporu veřejného blaha
- veřejnou, objektivní institucí nevydávající žádná pověření ani akreditace
- bránou k vědění umožňující načerpat síly k učení a katalyzátorem změn
- místem k objevování a sdílení potěšení z různorodosti
- místem k setkávání jednotlivců a myšlenek vytvářených a vytvářejících společenství

LIC Policy report: Libraries - the essence of inclusion;

Odepření přístupu k digitálním dokumentům je pocíťováno zvýšenou měrou jako skutečná bariéra v životě lidí. Tento problém se týká nejen školení v oblasti informačních technologií, ale také naprosto základních vědomostí.

Rizika odepření přístupu k digitálním dokumentům jsou často kumulována s jinými formami, zatímco příležitosti přístupu k digitálním dokumentům mohou zlepšit životní uspokojení tradičně zdravotně postižených. Lidé, kteří se ocitají v pásmu rizika společenského vyloučení a navíc obecně stydliví a plaší vůči technice, těžko adaptabilní se také musejí naučit pracovat s Internetem.

Absence přístupu a školení jsou hlavními bariérami. Ale je zde také odpor vůči Internetu:

téměř čtvrtina populace států Evropské unie, jak se zdá, si není vědoma možné prospěšnosti Internetu pro svůj vlastní život, i když tento údaj je mnohem nižší v zemích s rozvinutými informačními společnostmi. Rozdíly v této oblasti nezní samy o sobě. Expanze informační společnosti probíhající na tržním principu sama o sobě nebude pro všechny občany dosti přitažlivá.

Pro poskytnutí výhody učení za pomoci elektronických zdrojů a nových pracovních příležitostí ve „znalostní společnosti“ je digitální gramotnost životně důležitá. Využívání Internetu napříč všemi socio-ekonomickými kategoriemi roste, ale propast, pokud jde o přístup mezi jednotlivými pohlavími, zaměstnanými a nezaměstnanými, nižšími a vyššími příjmovými kategoriemi, občany s vyšším a nižším vzděláním, mladší a starší generací, se prohlubuje. Ti, kteří nemají přístup k Internetu, ztrácejí příležitosti.

Veřejné knihovny jsou mimořádně vhodné k řešení problémů pokud jde o „digitální rozdíly“ zlepšením poskytování služeb, vypořádáním se s pedagogickými nevýhodami a pomocí při zvládání demografických změn.

Velké rozdíly pokud jde o digitalizaci v zemích střední a východní Evropy je nutno vzít v úvahu. Elektronická integrace je podstatnou složkou Akčního plánu eEvropy, automaty budování Informační společnosti, jež bylo zahájeno kandidátskými zeměmi v červnu 2002.

Nezaměstnaní potřebují informace o nových pracovních příležitostech; mládež potřebuje stimulační štrouhačnictví; děti potřebují přínosné programy, které budují na dovednostech, jež získávají ve škole; starší populace potřebuje prostory ke čtení novin, které si nemůže koupit; a postižení občané zase instituci, která s nimi bude zacházet důstojně a přizpůsobí se jejím potřebám. Veřejné knihovny jsou obdivuhodně vhodné k uspokojení těchto potřeb: mohou a měly by se stát srdcem obce.

<http://www.osi.hu/nlp/>

Celoživotní vzdělávání se stává vůdčím principem pro zabezpečení a účast všech na nepřetržitém a souvislém uplatnění všech vzdělávacích kontextů. Pro účely těchto směrnic je celoživotní vzdělávání definováno jako celistvý cyklus vzdělávání zahrnující vzdělávání dětí, formální vzdělávání na všech úrovních včetně nezávislého vzdělávání během zralého věku, a distančního vzdělávání (ať už s klasifikací, certifikáty, diplomem anebo bez nich). Poskytnutí dovedností občanům je základním prvkem strategie Evropské unie při vytváření Informační společnosti, který se objevuje jak v Evropské strategii zaměstnanosti tak také v Akčním plánu vzdělávání. Do roku 2006 bylo vyčleněno 12 miliard Euro ze Sociálního fondu na iniciativy z oblasti celoživotního vzdělávání včetně opatření na podporu digitální gramotnosti

e- learning může podstatně ovlivnit sociální integraci a tvoří rozhodující část celé koncepce celoživotního vzdělávání. Potenciálně poskytuje přístup ke vzdělávání a možnostem školení všem, obzvláště pak těm, kteří s ním mají problémy z důvodů sociálních, ekonomických, geografických či jiných.

Při vývoji nových koncepcí vzdělávacího systému, země EU musejí znovu definovat vzdělání v národním a evropském kontextu. Organizace dalších změn ve vzdělávání je nezbytná, např. přechod od dodavatelsky orientovaných forem k formám orientovaným na poptávku a od institucionálně orientovaných forem k formám orientovaným na vzdělávací procesy.

Role veřejných knihoven pokud jde o podporu celoživotního vzdělávání byla vymezena Leuvenským komuniké v roce 1998. Veřejné knihovny jsou základními středisky neformálního vzdělávání a jedněmi z nejnávštěvovanějších institucí nezávislého vzdělávání, jež nabízejí dokumenty, kurzy a podporu každému občanu jako integrované instituce poskytování služeb. Veřejné knihovny podporují osobní rozvoj v rámci určitého společenského kontextu a ve prospěch životního uspokojení. Významná role veřejných knihoven je celkově v souladu se základním poselstvím Memoranda celoživotního vzdělávání.

Úspěšný přechod k ekonomice a společnosti založené na znalostech musí být doprovázen přechodem k celoživotnímu vzdělávání... Nepřímě se s rozvojem celoživotního vzdělávání hroubí definice, jež se týkají místa, kde se má učení odehrávat. Knihovny mají tudíž hrát klíčovou roli v podpoře učení v nejširším smyslu slova jak pokud jde o formální aktivity v rámci instituce tak neformálně v rámci obce... Představa celoživotního

vzdělávání nutně vede ke schopnosti vyhledávat informace a osvojit si je aktivně a nezávisle. Učebna a tradiční učebnice musejí být tudíž doplňovány činností knihoven, archivů a muzeí: institucí nabízejících široký výběr médií a odborné vedení při využívání technik vyhledávání informací.
www.eblida.org/topics/lifelong/life_eblida.htm